

VII Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears

(Maó, 30 de setembre i 1 i 2 d'octubre de 2016)

Col·legi Oficial de Doctors
i Llicenciats en Filosofia i Lletres
i en Ciències de les Illes Balears
Secció d'Arqueologia

CONSELL INSULAR
DE MENORCA

**MENORCA
TALAIÒTICA**

Candidata Patrimoni Mundial

MENORCA
RESERVA DE BIOSFERA

EDITA:

Consell Insular de Menorca
Secció d'Arqueologia del Col·legi
Oficial de Doctors i Llicenciats en
Filosofia i Lletres i en Ciències de
les Illes Balears

ISBN:

978-84-947-942-0-9

DIPÒSIT LEGAL

ME - 762/2017

VII Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears

Maó, 30 de setembre i 1 i 2 d'octubre del 2016

[Coordinació Monserrat Anglada Fontestad, Mateu Riera Rullan, Antonia Martínez Ortega

464 p. 21 x 21 cm. ISBN 978-84-947942-0-9

1. Arqueologia - Menorca - Congressos

902 (460.32)

SUMARI

LA NAVETA DES CALÓ DE BETLEM (ARTÀ): UNA NOVA ESTRUCTURA D'HABITACIÓ DE L'EDAT DEL BRONZE DE MALLORCA	15	RESULTATS PRELIMINARS DEL PROJECTE D'INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL JACIMENT DE SES TALAIES DE CAN JORDI (SANTANYÍ).....	95
Alejandro Valenzuela, Josep Antoni Alcover		Montserrat Anglada, Nicolau Escanilla, Beatriu Palomar, Damià Ramis	
LA COVA DEL CAMP DEL BISBE (SENCELLES). DADES PRELIMINARS DE LES INTERVENCIIONS 2013-2015.....	21	ES ROSSELLS: RESULTATS PRELIMINARS DEL PRIMER PROJECTE TRIENNAL.....	105
Lua Valenzuela, Beatriu Palomar, Nicolau Escanilla, Francisca Cardona i Llorenç Oliver		Francisco Bergues, Rafel Font, Alejandra Galmés, Celia González, Cristoph Rinne, Javier Rivas, Bartomeu Salvà, Paloma Salvador	
BOTONS AMB PERFORACIÓ EN “V” A LA COVA DEL CAMP DEL BISBE (SENCELLES, MALLORCA).....	29	LES TASQUES ARQUEOLÒGIQUES D'AMICS DEL MUSEU DE MENORCA A L'ÀREA SUD-EST DE TORRE D'EN GALMÉS (ALAIOR-MENORCA).....	115
Nicolau Escanilla, Beatriu Palomar, Lua Valenzuela		Martí Carbonell, Borja Corral, Francesc Isbert, Carmen Lara, Cecilia Ligeró, Ester Marcos, Joaquin Pons, Carlos de Salort	
ARQUITECTURA Y TERRITORIO DE LAS NAVETAS FUNERARIAS DE MENORCA.....	39	RESULTATS DE LES INTERVENCIIONS REALITZADES A LES HABITACIONS ADOSSADES AL TALAIOT QUADRAT DE S'HOSPITALET VELL, MANACOR.....	125
José Simón Gornés Hachero		Magdalena Salas Burguera, Damià Ramis Bernad	
ELS MATERIALS TALAIÒTICS DE LA COL·LECCIÓ VIVES ESCUDERO. LES EXCAVACIONS DE TIRANT I BINIDONAIRE.....	49	APLICACIONS DE SINTAXI ESPACIAL EN ESPAIS DOMÈSTICS BALEARIS EN EL MARC DEL PROJECTE MODULAR.....	133
Octavio Pons Machado		Octavio Torres Gomariz	
INDUSTRIA ÓSEA DE LA NECRÓPOLIS DE SON PELLISSER; EL “TAP” EN LA ARQUEOLOGÍA MALLORQUINA.....	57	RESULTATS PRELIMINARS DE LES EXCAVACIONS AL RECINTE DE TAULA DE SA CUDIA CREMADA	139
Mercedes Alvarez Jurado-Figueroa, Agustín Fernández Martínez		Montserrat Anglada, Cristina Bravo, Irene Riudavets	
ELS ENTERRAMENTS EN CALÇ DE SA COVA DE NA PRIOR (BARRANC DE BINIGAUS, MENORCA).....	65	UN INTENTO DE ANALIZAR LA DISTRIBUCIÓN ESPACIAL DE LOS ARTEFACTOS EN LAS TAULAS DE MENORCA.....	147
Mark Van Strydonck, Guy De Mulder, Montserrat Anglada, Laurent Fontaine		Guy De Mulder, Ann-Sophie De Witte	
XARXES VISUALS I CONNECTIVITAT DURANT L'EDAT DEL FERRO A MALLORCA. EL CAS DE LA PENÍNSULA DE CALVIÀ.....	75	MENORCA ENTRE CARTAGO Y ROMA: AVANCE DE LA EXCAVACIÓN DEL PROYECTO MODULAR EN EL POBLADO TALAYÓTICO DE SON CATLAR (CIUTADELLA).....	153
Alejandra Galmés Alba, Manuel Calvo Trias (Universitat de les Illes Balears)		Fernando Prados, Helena Jiménez, María José León, Andrés M. Adroher, Joan de Nicolás, José J. Martínez	
ESTRUCTURES INÈDITES AL SECTOR NORD DE LA NECRÓPOLIS DE SON REAL, SOLUCIONS DE PRESERVACIÓ DEL CONJUNT MONUMENTAL I AMENACES	85		
Jordi Hernández-Gasch, Bernat Burgaya Martínez, Francisca Cardona Lopez, Margalida Munar Grimalt			

CONTEXTOS CERÁMICOS EN TORRELLAFUDA (CIUTADELLA, MENORCA). ANÁLISIS DE MATERIAL DE SUPERFICIE.....	161	ENTERRAMIENTOS ALREDEDOR DE LA BASÍLICA DE SANISERA (MENORCA). ESTUDIO ANTROPOLÓGICO Y DE LOS RITUALES FUNERARIOS.....	241
Helena Jiménez, Andrés M. Adroher, Joan de Nicolás, Fernando Prados, José J. Martínez		Llorenç Alapont, Lisa Monetti	
AVANCE EN LA INVESTIGACIÓN DEL MUNDO FUNERARIO POSTALAYÓTICO MENORQUÍN EN EL MARCO DEL PROYECTO MODULAR: HIPOGEOS Y PROBLEMÁTICA DE ESTUDIO.....	173	APORTACIÓ A LA CRONOLOGIA DE LA POSSIBLE ESGLÈSIA O INSTAL·LACIÓ MONACAL ANTIGA DE L'ILLA D'EN COLOM, MAÓ.....	251
Sonia Carbonell Pastor		Joan C. De Nicolás Mascaró	
ENTERRAMENTS EN CISTA VORA LA MAR A SALAIRÓ, ES MERCADAL, UNA NOVA TIPOLOGIA DE JACIMENTS FUNERARIS DEL TALAÏÒTIC FINAL DE MENORCA.....	179	LA MAQBARA DE YABISA A TRAVÉS DE LA EXCAVACIÓN ARQUEOLÓGICA EN EL SOLAR DEL ANTIGUO EDIFICIO DE LOS SINDICATOS: CALLE BARTOMEU VICENTE RAMON, 33....	261
Joan C. De Nicolás Mascaró, Miquel A. Pons Carreras		Glenda Graziani, Juan José Marí Casanova, Almudena García-Rubio	
ELS NESÒNIMS D'EIVISSA A L' <i>ITINERARIUM MARITIMUM: INSULA DIANA LESBOS EBUSOS</i> (WESS. 510, 4).....	189	TAFONOMÍA FUNERARIA DE LA MAQBARA DE YABISA.....	269
Bartomeu Obrador Cursach		Almudena García-Rubio, Juan José Marí Casanova, Glenda Graziani.	
NUEVOS APUNTES SOBRE EPIGRAFÍA ANFÓRICA HISPÁNICA Y AFRICANA DE LA MENORCA ROMANA.....	195	L'ALQUERIA ISLÀMICA DE CAS SELLERÀS (ES MONESTIR, LA MOLA, FORMENTERA). LES DADES D'UNA ACTUACIÓ PREVENTIVA.....	275
Piero Berni Millet, Joan C. De Nicolás Mascaró, Élise Marliere, Josep Torres Costa		Ricard Marlasca Martín, María José Escandell Torres, Josep M ^a López Gari	
LA IMPORTACIÓN DE ÁNFORAS EN EL YACIMIENTO DE SON FERRANDELL OLEZA.....	207	PRIMERES DADES SOBRE LA CERÀMICA ANDALUSINA DEL PUIG DE SA MORISCA (SANTA PONÇA, MALLORCA)....	285
Guy De Mulder		Alejandro Ramos Benito	
<i>SES LLUMETES</i> : EXCAVACIÓN ARQUEOLÓGICA SUBACUÁTICA DE UNA NAVE ROMANA DEL S. I D.C. EN LA PLAYA DE PORTO CRISTO.....	217	ESTUDI TIPOLÒGIC I ARQUEOMÈTRIC D'UNA SAFA SINGULAR RECUPERADA A LA TORRE III DEL PUIG DE SA MORISCA (SANTA PONÇA, MALLORCA).....	293
Sebastià Munar, Carlos de Juan, Albert Martín, Javier Rodríguez		Alejandro Ramos Benito, Daniel Albero Santacreu, José C. Carvajal López	
ESTUDI DELS MATERIALS CERÀMICS D'ÈPOCA ANTIGA TROBATS A PORTOCRISTO (MANACOR – MALLORCA), DURANT LA CAMPANYA DE PROSPECCIONS I SONDEJOS SUBAQUÀTICS DE 2012.....	225	ANÀLISI PETROLÒGICA PRELIMINAR DE LA CERÀMICA ISLÀMICA DEL PUIG DE SA MORISCA (CALVIÀ, MALLORCA).....	301
Mateu Riera Rullan, Sebastià Munar Llabrés, Albert Martín Menéndez		Daniel Albero Santacreu, Guillem Mateu Vicens, José Cristóbal Carvajal López	
REINTERPRETACIÓN DEL EDIFICIO 11 DE SANISERA (SANITJA, MENORCA). ¿ES UNA BASÍLICA?.....	237	LA REHABILITACIÓ DEL CONVENT DE SANT DIEGO O PATI DE SA LLUNA (ALAIOR, MENORCA): UN LLARG PROCÉS DE RECUPERACIÓ DE PATRIMONI HISTÒRIC.....	311
José Miguel Rosselló Esteve		Antoni Ferrer, Joana M. Gual, Martí Carbonell, Rafel Mus, Bernardí Seguí	

REIVINDICACIÓ DE LOS ANTIGUOS GRABADOS DE LOS HIPOGEOS PREHISTORICOS DE MENORCA (II): LOS GRABADOS NÁUTICOS Y LOS “SAGRADOS”.....	319	LA REDESCOBERTA DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC DEL MUNICIPI DE MURO (MALLORCA): RECERCA, RESTAURACIÓ I DIFUSIÓ SOCIAL DE L'ASSENTAMENT DE L'EDAT DEL FERRO DE SON SERRA.....	401
Joan C. De Nicolás Mascaró, Vicente Ibáñez Orts, Pere Arnau Fernández, Mónica Zubillaga		Margalida Rivas Llompart, Jordi Hernández-Gasch, Antoni Puig Palerm, Bernat Burgaya Martínez, Margalida Munar Grimalt	
LA COL·LECCIÓ UL·LDEMOLINS D'OBJECTES ARQUEOLÒGICS DE SA CUDIA CREMADA, MAÓ, UNA O MÉS NECRÒPOLIS AL JACIMENT?	329	COVES FORN? NOVES REFLEXIONS ENTORN AL RITU DE LA CALÇA A MALLORCA.....	411
Joan C. De Nicolás Mascaró		Jaume Deyà Miró	
L'ABOCADOR ROMÀ I MEDIEVAL DE SA MURADETA-ES PLA DE SANT JOAN, INDICADOR DE LA VIDA DOMÈSTICA DE IAMO, CIUTADELLA, PART I: L'ÈPOCA ROMANA I VÀNDALA (SEGLES I-VI).....	339	DESENVOLUPAMENTS DEL LLENGUATGE LÚDIC EN LA DIDÀCTICA DELS PROCESSOS CULTURALS: EL CAS DE LA PREHISTÒRIA RECENT A LES ILLES BALEARS.....	421
Joan C. De Nicolás Mascaró		Maite Noguera Tugores	
RESULTADOS PRELIMINARES DE LA INTERVENCIÓN ARQUEOLÓGICA PARA LA AMPLIACIÓN DE LA CARRETERA C733 EIVISSA-SANT JOAN.....	351	LA RUTA ARQUEOLÒGICA SENCELLES-COSTITX. UN EXEMPLE DE COL·LABORACIÓ INTERMUNICIPAL PER A LA RECERCA I LA SOCIALITZACIÓ DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC.....	425
Jesús Martín Alonso, María Lourdes López Martínez		Francisca Cardona, Marc Ferré, Sebastià Munar, Beatriz Palomar, Lua Valenzuela	
INTERVENCIONES ARQUEOLÓGICAS EN LA FORTIFICACIÓN RENACENTISTA DE DALT VILA (EIVISSA).....	359	NOVES TASQUES DE CONSOLIDACIÓ I RESTAURACIÓ AL POBLAT DE CAP DE BARBARIA II (FORMENTERA, ILLES BALEARS). LES CAMPANYES DE 2015-2016.....	433
Anna Artina		Margalida Munar, Bernat Burgaya, Edgard Camarós, Marian Cueto, Luis Teira, Pau Sureda	
DE LA PREHISTÒRIA A LA HISTÒRIA: CANVI I CONTINUÏTAT EN ELS HÀBITS ALIMENTARIS DELS HABITANTS DE LES ILLES BALEARS A PARTIR DELS ESTUDIS DE ¹⁴ C I ISÒTOPS ESTABLES ($\Delta^{13}\text{C}$ I $\Delta^{15}\text{N}$).....	369	LA CARTA ARQUEOLÒGICA SUBACUÀTICA DE FORMENTERA (2015-2019).....	441
Mark Van Strydonck, Mathieu Boudin, Damià Ramis		Enrique Aragón, Sebastià Munar, Javier Rodríguez	
PROYECTO D'ACTUACIÓ ARQUEOLÒGICA DE LA COVA DEL MOLÍ D'EN GASPAR DE SES CASES NOVES DE SINEU: CAMPANYA DE 2015. APROXIMACIÓN A LA ESTRUCTURA DEL POBLAMIENTO DE ÉPOCA ROMANA, TARDOANTIGUA Y MEDIEVAL ISLÁMICA DEL TÉRMINO MUNICIPAL DE SINEU (MALLORCA). APUNTES METODOLÓGICOS.....	379	EL DERELICTE DE CALA SANTANYÍ. PRIMERS RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA SUBAQUÀTICA DE JULIOL 2015.....	449
Julio M. Román Punzón, María José Rivas Antequera, Bartomeu Vallori Márquez, Mateu Riera Rullan		Enric Colom Mendoza, Aurora Rivera Hernández, Andrea Torres Ferrer	
ESTAT ACTUAL DE LA RECERCA SOBRE MOLES I MOLERES DE L'ILLA DE MALLORCA	389	ELS PLANS DE GESTIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC A LES ILLES BALEARS.....	457
Joaquim Sánchez Navarro		M. Cristina Rita	

RESULTATS PRELIMINARS DE LES EXCAVACIONS AL RECINTE DE TAULA DE SA CUDIA CREMADA

Montserrat Anglada Fontestad
Cristina Bravo Asensio
Irene Riudavets González

INTRODUCCIÓ

Sa Cudia Cremada i el jaciment arqueològic situat a la finca es van donar a conèixer el 2010 a través d'un comunicat del GOB en què es rebutjava una nova via perimetral que es volia construir als afores de Maó i que afectava el poblat talaiòtic (diari *Menorca*, 25-05-2010). Però no va ser fins al 2014 quan es van iniciar les primeres tasques de neteja d'una part del jaciment, promogudes pel propietari dels terrenys. L'any 2015 es va crear l'associació cultural Sa Cudia Cremada Fieldschool-Archaeology per gestionar un projecte d'investigació quinquennal que se centraria en el recinte de taula del poblat talaiòtic. S'era conscient que es tractava d'una intervenció a un tipus d'edifici que *a priori* es troba intacte i que, a més, això succeïa gairebé 25 anys després de les darreres excavacions a una estructura d'aquestes característiques al poblat de Binissafullet (Gual i Plantalamor, 1997).

D'altra banda, es va plantejar una escola d'arqueologia internacional com a model d'autogestió, en què els participants poguessin intervenir en totes les tasques de camp i de laboratori programades. En aquesta contribució es presenten els resultats preliminars dels dos primers anys d'intervencions arqueològiques desenvolupades durant els mesos d'agost i setembre.

DESCRIPCIÓ DEL JACIMENT

El jaciment arqueològic de sa Cudia Cremada és al sud de Maó, a 2,5 quilòmetres del municipi. Tot i que es troba força alterat a causa dels treballs agrícoles i a la reutilització d'alguns dels seus elements, conserva actualment algunes estructures visibles ben conservades que defineixen el poblat, així com la seva necròpolis situada a la mateixa finca.

Figura 1. Localització del jaciment de sa Pleta de sa Cudia Cremada.

Figura 2. Vista del jaciment (Google Earth) amb situació de sa Pleta de sa Cudia.

Al lloc de sa Cudia Cremada hi ha catalogats com a BIC tres conjunts arqueològics, els quals gaudeixen de la delimitació d'entorn (edictes del Consell Insular de Menorca del 23 de desembre de 2011): la naveta de sa Cudia Cremada (CCV-01), situada al pati de les cases, un edifici ciclopi de planta de tendència ovalada i façana lleugerament còncava orientada al sud, on hi ha accés a una petita cambra construïda a partir de l'aproximació de filades i coberta amb lloses (ara esfondrada a la part posterior). Actualment es pensa que aquest monument es tractaria del tercer talaiot del poblat.

La cova del poblat de sa Cudia Cremada (CCV-04) és un hipogeu amb set columnes treballades, situada al camí d'entrada a la finca, utilitzada fins fa poc com a raser per al bestiar. Per les seves característiques, de planta complexa amb nínxol i amb una avantcambra (avui amb la volta col·lapsada), podria haver estat construïda durant el talaiòtic final (600-123 aC).

Al cantó nord del poblat, a l'anomenada tanca dels nombres, hi ha un conjunt no inclòs dins l'esmentat edicte, integrat per diverses pedres treballades que mostren formes antropomorfes i altres de fàl·liques incloses en una paret seca, formant el número 1872 (Fig. 4). Es va proposar que potser es tractés d'esteles funeràries púniques reaprofitades per posar la data de construcció de la paret seca (Tore i Plantalamor, 2012).

Finalment, el darrer conjunt fa referència al poblat de sa Cudia Cremada (CCV-02), a la tanca anomenada sa Pleta de sa Cudia Cremada, que és on hi ha la major concentració d'elements arquitectònics propis del poblat talaiòtic: un gran talaiot massís de planta de tendència ovalada, amb una escala a mitja alçada a la façana sud. Aquesta característica no és estranya a Menorca tenint en compte que hi ha paral·lels molt propers, com ara el del poblat de Cornia Nou (Anglada *et al.*, 2013). Davant la façana sud es conserven diversos elements *in situ*, com un columna aïllada i un mur adossat al talaiot al cantó oest, construït mitjançant la tècnica d'aproximació de filades. El poblat conserva un segon talaiot de factura ciclopia, de dimensions més reduïdes i de planta amb tendència circular (Fig. 3). Presenta un possible accés allindanat a la cara nord-oest, actualment col·lapsat, que tal vegada donaria accés a una possible cambra interior. Al costat nord s'hi adossen les restes d'una construcció ciclopia amb planta de tendència rectangular.

Figura 3. Talaiot petit de sa Cudia Cremada, vist des del nord-oest.

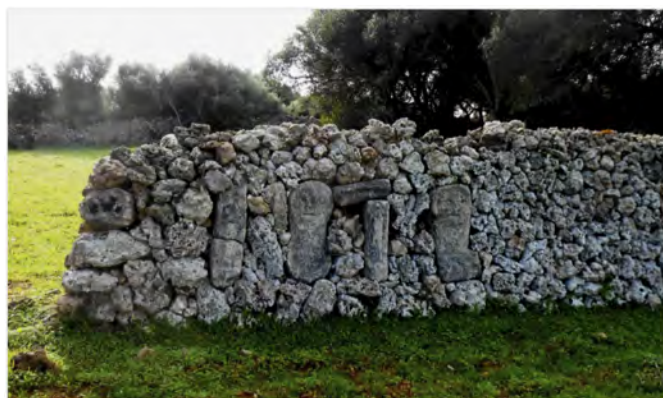

Figura 4. Vista de les possibles esteles funeràries reaprofitades.

EL RECINTE DE TAULA I LA SEVA EXCAVACIÓ

En una posició central, entre els dos talaiots de sa Pleta de sa Cudia Cremada, hi ha l'edifici absidal, el qual ha estat objecte de dues campanyes d'excavació entre el 2015 i el 2016 en el marc del projecte quinquennal. Basant-se en les característiques arquitectòniques del monument, la hipòtesi de partida plantejava que es tractava d'un edifici religiós de la segona edat del ferro; és a dir, el que es coneix com a recinte de taula. L'estructura és de planta absidal amb murs perimetrals de doble parament, de factura ciclopia. La seva façana, lleugerament còncava, es troba orientada al sud i presenta un accés

central, actualment tapiat, tot i que definit a l'interior per dos brancals. L'element definidor, que de manera generalitzada es troba en altres recintes en una posició central, és la taula, que inicialment no era visible. L'estructura no és totalment exempta, com veurem més endavant.

Entre els altres elements conservats que s'observen en aquesta part del jaciment, hi destaca un sitjot situat davant la façana de l'edifici esmentat, l'ús del qual probablement n'estaria vinculat, tot i trobar-se a l'exterior.

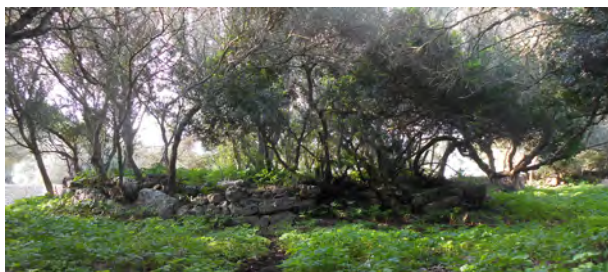

Figura 5. Recinte de taula, vist des del sud-est, abans d'iniciar el projecte quinquennal.

Durant aquests dos anys, els treballs d'excavació s'han centrat a l'interior del recinte de taula i els voltants immediats, seguint la quadrícula que es va projectar a l'inici de la intervenció. La remoció dels nivells superficials i dels primers estrats d'enderroc van evidenciar elements arquitectònics que formaven part de l'estructuració interna general de l'edifici. Amb això van sortir a la llum alguns dels trets arquitectònics que caracteritzen els recintes de taula. De l'àmbit arquitectònic, doncs, a l'interior del recinte s'ha documentat aparentment *in situ* la pilastra central del recinte, col·locada de manera lleugerament desplaçada respecte a l'eix axial de l'entrada. Es tracta d'una pedra de secció rectangular allargada que es presenta força deteriorada tant a la part superior com a la posterior. La cara que dona al sud és la que es troba més ben treballada. Tot indica que l'alçada que es conserva d'aquesta pedra suport no seria l'original.

L'accés de l'edifici, que com s'ha dit anteriorment es troba tapiat, presenta dos brancals que s'obren a l'espai intern. Un seguit de pilastres s'adossen al parament interior i es distribueixen al voltant del recinte, tal com s'observa en altres

edificis d'aquestes característiques. La part exterior de l'accés tapiat estava coberta per un claper que va ser excavat durant la primera campanya d'intervencions (UE-6).

Quant al conjunt de materials recuperats de les unitats estratigràfiques superficials de l'interior de l'edifici (UE-1 i UE-2), s'ha de dir que tot i que encara que es tractés d'unitats força heterogènies, procedents de contextos poc fiables, van permetre documentar les darreres fases de freqüentació del jaciment, ja que s'adscriuen a l'època romana, islàmica, moderna i contemporània.

Figura 7. Sesterci d'època romana imperial, amb l'efigie de l'emperador Felip l'Àrab (244-249 dC). El revers mostra l'al·legoria de la felicitat, representada per una figura femenina portant caduceu i cornucòpia.

Els contextos excavats dels nivells d'enderroc de l'edifici (UE-4 i UE-8) presenten una gran quantitat de fragments ceràmics, principalment àmfores punicoebusitanes (majoritàriament PE-15 i PE-16) i materials de factura indígena, a més de fragments de ceràmica ibèrica i, en menor quantitat, romana. El gruix d'aquest conjunt se situa entre els segles IV-II a. de la n. e. Cal destacar la presència d'una base d'un vas de fons alt amb decoració de cartel·la amb línies incises (UE-8). Aquest tipus de recipients es relacionen amb contextos rituals que s'assimilen a peveters (Sastre, 1985).

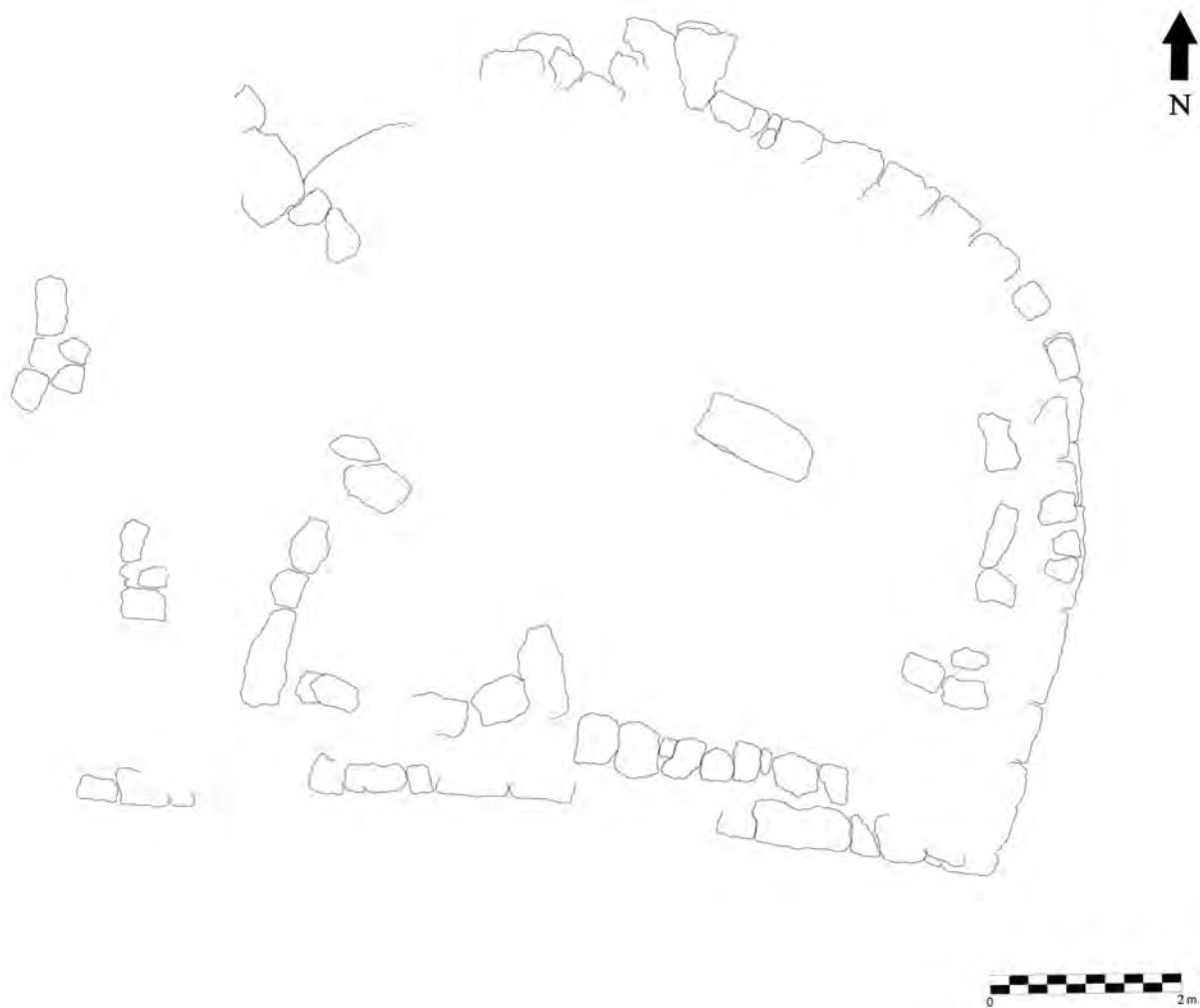

Figura 6. Planimetria preliminar del recinte de taula.

Figura 8. Fragment de base de vas de fons alt.

L'eliminació del nivell superficial a l'exterior (UE-5) va permetre delimitar el perímetre de l'edifici. Com és habitual, aquest nivell oferia un context amb materials heterogenis. Tot i així, es va recuperar una agulla de bronze davant la façana de l'edifici, probablement d'època romana o medieval.

Figura 9. Agulla de bronze localitzada a l'exterior (UE-5).

D'altra banda, a l'exterior oest del recinte de taula, l'excavació del nivell superficial va permetre documentar una habitació de tendència circular, els murs de la qual es trobaven parcialment perduts al cantó oest. Les relacions estratigràfiques entre els murs evidencien que el recinte de taula s'adossa a aquesta estructura i ha d'adaptar el seu propi recorregut a l'edifici anterior. L'excavació de l'interior d'aquesta habitació va oferir un context que correspon a un abocament, en el qual

es va documentar una gran quantitat de restes malacològiques (UE-3). Es tractava d'una unitat estratigràfica molt homogènia que, gràcies al tipus de material que contenia (material punicoebusità i indígena), va proporcionar una datació relativa que abastaria els segles III-II a. de la n. e.; és a dir, que aquest abocador s'hauria format en una fase avançada del talaïòtic final. L'excavació d'aquesta unitat va permetre documentar-ne una de nova que encara no ha estat excavada (UE-9).

Figura 10. Recinte de taula i habitació oest al final de la campanya 2016.

L'ESCOLA D'ARQUEOLOGIA

El plantejament de l'escola d'arqueologia parteix de dos objectius: d'una banda, oferir l'oportunitat als estudiants de complementar la seva formació acadèmica, adquirint experiència pràctica en la metodologia arqueològica i incorporant l'ús de noves tècniques de documentació al programa d'estudi, i, d'altra banda, donar l'oportunitat de conèixer de primera mà continguts relacionats amb la prehistòria i l'arqueologia de Menorca. Amb això, un conjunt d'estudiants procedents de diversos països han pogut formar part d'un programa d'activitats que inclou, a més de la mateixa excavació arqueològica, la participació activa en les tasques de laboratori que es desenvolupen a les instal·lacions del Museu de Menorca. A més, també dins el marc del curs, es duen a terme diverses sessions

amb especialistes en disciplines vinculades a l'arqueologia (arqueozoologia, sedimentologia, antropologia, fotogrametria, etc.), així com excursions a altres jaciments i indrets d'interès.

Figura 11. Membres de l'equip excavant al jaciment amb els alumnes.

Figura 12. Pràctiques de restauració al laboratori.

CONCLUSIONS

Les dues primeres campanyes d'excavació arqueològiques han permès verificar l'existència d'un recinte de taula a sa Cudia Cremada. S'han fet les primeres passes per documentar i recuperar un dels edificis més emblemàtics del poblat talaiòtic. En aquest sentit, la participació activa dels alumnes

de l'Escola d'Arqueologia ha estat cabdal, ja que s'ha pogut establir un marc de col·laboració que inclou no tan sols l'aprenentatge de la metodologia científica aplicada a l'arqueologia per parts dels estudiants, sinó també l'adquisició general de nous coneixements sobre la cultura talaiòtica de Menorca.

Figura 13. Model fotogramètric de la pedra suport de la taula dut a terme en el marc de l'escola.

La intervenció arqueològica duta a terme fins ara en aquesta part del poblat ha permès establir una dinàmica d'ocupació que abastaria des de finals del segon mil·lenni aC — queda evidenciat per la presència dels diversos talaiots— fins a l'època romana, amb fases de freqüentació ulteriors, especialment d'època medieval islàmica. En el moment en què es troba actualment la investigació és possible afirmar que l'edifici devia col·lapsar en un moment proper a l'inici de la conquesta romana de l'illa (123 aC), instant en què possiblement es tapiaria l'entrada al recinte, tal com suggereixen els nivells d'enderroc adossats a la cara interior d'aquest. Aquests fets, però, s'hauran d'acabar de contrastar durant les properes campanyes d'excavació. Tot i així, la freqüentació posterior de l'edifici —documentada com s'ha vist a través de les evidències materials— indicaria una continuïtat d'ús del poblat en èpoques successives durant les quals és possible que es donés un nou ús a l'estructura.

Tot i que encara no s'han excavat els nivells d'ús, des d'un punt de vista general el recinte de taula de sa Cudia Cremada evidencia per si mateix canvis en l'estructuració del poblat, que estarien mostrant l'evolució urbana que pateixen els

poblats talaiòtics durant el primer mil·lenni abans de Crist a Menorca. Això s'observa a altres poblats prehistòrics de Menorca, com és el cas per exemple de Torralba d'en Salort, Torre d'en Galmés i Binissafullet (Fernández, 2009; Rosselló, 1984; Gual i Plantalamor, 1997). D'altra banda, l'elevada presència de ceràmica d'importació que es documenta a l'interior de l'edifici, principalment d'origen punicoebussità, és un fet que es repeteix en altres assentaments de característiques similars, la qual cosa posa en evidència la interacció intensa de les comunitats indígenes amb l'exterior a partir del 600 aC. El recinte de taula és un dels edificis on la interacció entre pobles forans i locals és palesa, tal com s'ha observat en altres edificis religiosos menorquins (Fernández-Miranda, 2009). Aquestes noves relacions van provocar canvis irreversibles en el model econòmic i social local, tot i que molts dels costums autòctons van perdurar fins ben entrada l'època romana (Anglada *et al.*, 2017).

Finalment, esperem que les futures campanyes d'excavació que resten abans de concloure l'edifici, permetin resoldre algunes de les incògnites generals que encara es tenen sobre els recintes de taula. En aquest sentit, les noves dades recollides a partir de la documentació de les diferents fases constructives, així com del moment d'abandonament com del propi ús de l'edifici religiós, aportaran sens dubte noves informacions sobre les pràctiques socioeconòmiques que hi desenvolupava la comunitat indígena que habitava el poblat de sa Cudia Cremada.

AGRAÏMENTS

El projecte d'intervenció ha estat en part possible gràcies al finançament del Departament de Patrimoni i Cultura del Consell Insular de Menorca. Es vol agrair també la col·laboració del Departament de Medi Ambient del Consell i al Museu de Menorca, institució que ens ha deixat les instal·lacions per dur a terme els treballs de laboratori i de l'Escola d'Arqueologia.

Finalment, les directores del projecte d'intervenció de sa Cudia Cremada volen reconèixer de manera especial als alumnes que han participat a l'Escola d'Arqueologia i a la propietat dels terrenys on s'ubica el jaciment per la predisposició mostrada durant aquests dos anys d'excavacions a la seva finca.

BIBLIOGRAFIA

ANGLADA, M.; FERRER, A.; PLANTALAMOR, L.; RAMIS, D. & VAN STRYDONCK, M. 2013: "Arquitectura monumental y complejidad social a partir de finales del segundo milenio cal BC: el edificio sur del sector oeste de Cornia Nou (Menorca)". *Sardinia, Corsica et Baleares Antiquae*, 10, 23-44.

ANGLADA, M.; FERRER, A.; PLANTALAMOR, L.; RAMIS, D. (en premsa). Continuitat en època de canvis: la producció i preparació d'aliments a Cornia Nou (Maó, Menorca) durant els s. IV-II aC. Universitat de Murcia.

GUAL, J.M.; PLANTALAMOR, L. 1997: "La taula de Binissafullet", Meloussa, 4, ed. Institut Menorquí d'Estudis, Maó, 35-47.

FERNÁNDEZ-MIRANDA, M. 2009: *El poblado de Torralba d'en Salort (Alaior-Menorca)*, Consell Insular de Menorca, Maó.

TORRE, G.; PLANTALAMOR, L. 2012: "Di alcune stele da Sa Cudia Cremada Vella (Maó-Baleari): note a margine di una presenza punica a Minorca", *Epi Oinopa Ponton. Studi sull Mediterraneo Antico in ricordo di Giovanni Tore*, Oristano, 59-68.

PLANTALAMOR MASSANET, LL. 1997: "Ubicació topogràfica de les taules i els santuaris menorquins. El seu significat econòmic i social", Meloussa 4, ed. Institut Menorquí d'Estudis, Maó, 15-34.

ROSSELLÓ BORDOY, G. 1984: *Excavaciones arqueológicas en Torre d'en Gaumés (Alayor, Menorca), El recinto de taula y el sistema de recogida de aguas (Campañas 1974, 1975 y 1977)*, a *Noticiario Arqueológico Hispánico*, núm. 19, Madrid, 140-141.

SASTRE, J. 1985: *El vaso de fondo alto menorquín: estudio tipológico y decorativo*, Treballs del Museu de Menorca, 3. Maó.